

DÔVODOVÁ SPRÁVA – ŽIVOTNÉ PARTNERSTVÁ

A. Všeobecná časť

Návrh zákona o životnom partnerstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov predkladá poslanec Národnej rady Slovenskej republiky Tomáš Valášek (Progresívne Slovensko).

Cieľom navrhovanej právnej úpravy je dať všetkým párom na Slovensku, ktoré nechcú alebo nemôžu uzavrieť manželstvo, možnosť právneho uznania ich zväzku a tým dosiahnuť zlepšenie životnej a právnej situácie a postavenia v spoločnosti ich samých a ich detí. Slovensko dlhodobo situáciu dotknutých párov ignoruje a tým udržuje právny a spoločenský stav, v dôsledku ktorého sú páry rovnakého pohlavia prehlíadané, diskriminované a vystavené neprímeraným a neodôvodneným prekážkam. Mnohé páry rovnakého pohlavia sa delia o rovnaké povinnosti ako zosobášené páry. Bez právneho uznania štátom však nedostávajú žiadnu ochranu pre svoje rodiny ako zosobášené páry. Bez právneho uznania sú páry rovnakého pohlavia a ich deti ukrátené nielen o desiatky práv, ale nemôžu prevziať ani záväzky za vzájomnú starostlivosť a starostlivosť o svoje deti. Chýba im aj spoločenské uznanie a prijatie. Navrhovaný zákon v tomto smere môže docieľiť zmenu, ktorá mnohým ľuďom na Slovensku zlepší životnú situáciu a zabezpečí právnu ochranu.

Inštitút životného partnerstva bude otvorený všetkým párom, a to bez ohľadu na pohlavie osôb, ktoré pár tvoria. Inštitút životného partnerstva tak pomôže nielen párom rovnakého pohlavia, ale aj párom odlišného pohlavia, ktoré si z rôznych dôvodov neželajú uzavrieť manželstvo, avšak chcú mať možnosť inej formy právneho uznania ich zväzku a zabezpečenia právnej ochrany.

Medzi hlavné faktory podporujúce zavedenie inštitútu životného partnerstva na Slovensku patria:

1. Zabezpečenie dodržiavania minimálneho európskeho štandardu ľudských práv

Súčasný stav právneho nevidenia párov rovnakého pohlavia má za následok porušovanie ľudských práv a základných slobôd osôb, ktorých sa tento stav priamo dotýka. Táto skutočnosť vyplýva nielen z analýzy právnej situácie LGBTI ľudí na Slovensku, ale aj z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej ako „ESLP“). Už v prípade Oliari a ďalší proti Taliansku¹ rozhodol ESLP, že Taliansko porušuje právo na rodinný život v zmysle Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“), keď párom rovnakého pohlavia neumožňuje prístup k žiadnemu právnemu zväzku. Tento záver ESLP potvrdil a ďalej rozvinul aj v aktuálnom rozhodnutí Fedotova a ďalší proti Rusku², v ktorom uzavrel, že dokonca ani spoločenský konsenzus a verejná mienka nie sú rozhodujúce pre posúdenie práv menšín a povinnosti štátu zabezpečiť právnu ochranu párom rovnakého pohlavia. Súd uznal, že

¹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156265>

² <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211016>

Rusko má priestor pre posúdenie a voľbu najvhodnejšej formy uznania zväzkov párov rovnakého pohlavia berúc do úvahy sociálny a kultúrny kontext, ale má pozitívny záväzok nejakú formu právneho uznania prijať (ako príklady súd uvádza - *civil partnership, civil union, or civil solidarity act*). Inými slovami to znamená, že ESLP potvrdil, že zmluvné štáty Dohovoru majú povinnosť zabezpečiť párom rovnakého pohlavia právnu ochranu v podobe nejakej formy právneho uznania ich zväzku. Právne uznanie párov rovnakého pohlavia formou životných (registrovaných) partnerstiev tak tvorí v Európe minimálny štandard ochrany ich rodinného a súkromného života. 16 európskych krajín garantuje vyšší štandard vo forme rovného prístupu k manželstvu, kým Slovensko patrí medzi posledné štáty Európskej únie, ktoré nemajú žiadnu právnu úpravu pre páry rovnakého pohlavia.

Na tento neželaný stav právneho nevidenia párov rovnakého pohlavia dlhodobo poukazuje aj verejná ochrankyňa práv, ktorá ešte v roku 2017 (pred rozhodnutím Fedotova a ďalší proti Rusku) vo svojom stanovisku³ uviedla: „*Právne uznanie spolužitia párov rovnakého pohlavia je významnou praktickou ľudskoprávnou problematikou riešenou v rámci práva na súkromný a rodinný život. Úroveň ochrany takéhoto spolužitia sa v členských štátoch Rady Európy zvyšuje, čo vplýva na úroveň zvyšovania „sily“ tohto práva. Z judikatúry ESLP, z vývoja po dôležitom rozhodnutí Oliari v. Taliansko a zároveň z parametrov dôležitých pre konštatovanie pozitívneho záväzku pre uznanie takéhoto spolužitia (napr. výskum verejnej mienky svedčiaci pre zabezpečenie istej úrovne uznania a ochrany) možno vyvodiť, že faktická právna absencia uznania spolužitia párov rovnakého pohlavia, takpovediac „právne nevidenie“ týchto párov, nerešpektuje ľudskoprávne záväzky Slovenskej republiky.“.*

2. Pomoc deťom vyrastajúcim s rodičmi rovnakého pohlavia

Navrhovaná právna úprava má za cieľ pomôcť aj deťom vyrastajúcim s rodičmi rovnakého pohlavia, a to vďaka inštitútu osvojenia životným partnerom rodiča maloletého dieťaťa. Ide teda o situácie, ktoré sa týkajú detí už vyrastajúcich s rodičmi rovnakého pohlavia, z ktorých však vzhľadom na aktuálnu právnu úpravu je iba jeden považovaný v zmysle zákona za rodiča a je zákonným zástupcom dieťaťa. Dieťa žijúce s rodičmi rovnakého pohlavia sa na Slovensku ocitá v porovnaní s deťmi s rodičmi odlišného pohlavia vo výrazne nevýhodnej právnej situácii (napr. nemá zákonom garantovanú vyživovaciu povinnosť druhého rodiča, má nárok dediť zo zákona iba po jednom rodičovi, rodičia sa nemôžu prestriedať na rodičovskej dovolenke, ani v prípade choroby dieťaťa, nemá nárok na sirotský dôchodok v prípade úmrtia druhého rodiča, v prípade úmrtia biologického rodiča sa dieťa ocitá v riziku straty domova a druhého rodiča). Takáto situácia očividne nie je v najlepšom záujme dieťaťa a navrhovaný zákon má tento neželaný stav odstrániť.

3. Zlepšenie života LGBTI ľudí

³ <https://www.vop.gov.sk/stanovisko-k-problematike-pr-va-p-rov-rovnan-ho-pohlavia-na-uznanie-ich-vz-ahu-v-pr-vnom-poriadku-sr>

Podľa Celoslovenského LGBT prieskumu Iniciatívy Inakosť⁴ zákonnú možnosť, aby páry rovnakého pohlavia uzavreli životné partnerstvo, podporuje 96,8 % respondentov a respondentiek. Podľa 61,4 % respondentov a respondentiek by zlepšilo život LGBTI ľudí na Slovensku možnosť vziať sa alebo uzavrieť životné partnerstvo. Z uvedených dát je zrejme nielen úplná podpora životného partnerstva zo strany LGBTI ľudí, ale aj potenciál tejto právnej úpravy zlepšiť život LGBTI ľudí na Slovensku. Zároveň sa ukazuje, že existuje skupina obyvateľstva, ktorá chce dobrovoľne na seba prevziať záväzky vyplývajúce zo spoločného života (vyživovaciu povinnosť a pod.) a štát im to nechce umožniť. Iniciatíva na prijatie zákona opakovane a dlhodobo vychádza priamo z organizácií zastupujúcich LGBTI menšinu: Ganymedes v 90. rokoch minulého storočia, Iniciatíva Inakosť 2000 a 2007, platforma viac ako 40 mimovládnych organizácií pod názvom Životné partnerstvo⁵ od roku 2015.

4. Pomoc párom odlišného pohlavia

Zavedenie inštitútu životného partnerstva významne pomôže nielen párom rovnakého pohlavia, ale aj párom odlišného pohlavia, ktoré z rôznych dôvodov nechcú uzavrieť manželstvo (napr. ľudia po rozvoде, ktorí nechcú vstupovať do ďalšieho manželstva). Pre dotvorenie obrazu je možné poukázať na dostupné dáta z Francúzska, ktoré má uzákonený obdobný inštitút pre všetky páry (*pacte civil de solidarité*). K roku 2019 vo Francúzsku uzavrelo tento zväzok (*pacte civil de solidarité*) 8 356 párov rovnakého pohlavia a 188 014 párov odlišného pohlavia. To znamená, že v 95,74 % prípadov využívajú tento inštitút páry odlišného pohlavia a necelých 5 % páry rovnakého pohlavia, ktoré majú vo Francúzsku prístupné už aj manželstvo.

5. Inštitút životného partnerstva podporuje väčšina slovenskej spoločnosti

Podľa prieskumov realizovaných agentúrou AKO v roku 2019⁶ a agentúrou FOCUS v roku 2015⁷ podporuje zavedenie životného partnerstva pre všetky páry väčšina slovenskej spoločnosti. V priebehu skúmaných rokov podpora pre životné partnerstvo dokonca narástla z 50,4 % (2015) na 57 % (2019). Otázka adresovaná respondentom a respondentkám pritom explicitne odkazovala aj na páry rovnakého pohlavia, konkrétne „Všetky páry, ktoré nechcú alebo nemôžu vstúpiť do manželstva, vrátane párov rovnakého pohlavia, by mali mať možnosť uzavrieť životné partnerstvo ako zväzok uznaný štátom“.

Pre úplnosť však uvádzame, že v kontexte rozhodnutia Fedotova a ďalší proti Rusku nie je pri posúdení pozitívneho záväzku štátu zabezpečiť ochranu práva na rodinný život v prípade párov rovnakého pohlavia prostredníctvom právneho uznania ich zväzku relevantný postoj väčšinovej spoločnosti. Pozitívny záväzok štátu totižto vychádza priamo z jeho ľudskoprávných záväzkov. Tento argument teda uvádzame len pre účely dotvorenia celkového obrazu, keďže sa často používa opačný argument o „nepripravenosti slovenskej spoločnosti“.

⁴ <https://inakost.sk/sprava-z-celoslovenskeho-lgbt-prieskumu-2017/>

⁵ <http://www.zivotnepartnerstvo.sk/>

⁶ <https://duhovypride.sk/index.php/prieskum2019/>

⁷ <http://www.zivotnepartnerstvo.sk/oznamy/2015-10-07-zivotne-partnerstvo-ma-podporu-vacsiny>

Tento argument však nielenže nevychádza z reality, ale nie je v kontexte potreby uzákonenia životného partnerstva ani relevantný.

6. Zabránenie odchodu ďalších LGBTI ľudí do zahraničia

Nie je žiadnym prekvapením ani novinkou, že mnohí LGBTI ľudia odchádzajú do zahraničia aj z dôvodu zlého právneho a spoločenského postavenia LGBTI ľudí na Slovensku. Odchádzajú do krajín, kde sa cítia rovnoprávni a kde môžu plnohodnotne naplňať svoje partnerské vzťahy a rodinný život. Slovensko tak prichádza o ekonomický a spoločenský potenciál, ktorý by dotknutí ľudia mohli naplňať na Slovensku, keby neboli nútení k odchodu do zahraničia. Návrh zákona môže prispieť k tomu, aby sa počet LGBTI ľudí odchádzajúcich do zahraničia znížil, z čoho môže Slovensko ekonomicky a spoločensky benefitovať.

7. Zvýšenie konkurencieschopnosti Slovenska

V poslednom rade má predložený návrh zákona potenciál zvýšiť konkurencieschopnosť Slovenska pri získavaní kvalifikovanej pracovnej sily, keďže neuznávanie rodinného stavu párov rovnakého pohlavia je bariérou pri voľnom pohybe pracovnej sily. LGBTI ľudia z krajín, v ktorých je ich právne a spoločenské postavenie na oveľa vyššej úrovni môžu a majú obavy z prípadného presťahovania sa na Slovensko, keďže sa obávajú, že napríklad stratia právnu ochranu, ktorú im poskytuje manželstvo či iná forma zväzku párov rovnakého pohlavia v ich domovskej krajine. Túto otázku otvorili napríklad aj zamestnanci a zamestnankyne Európskej liekovej agentúry (EMA), keď sa rozhodovalo o jej presídlení z Londýna po Brexite. Časť zamestnancov EMA nechcela ísť do krajiny, ktorá nechráni práva párov rovnakého pohlavia. Šéf agentúry Guido Rasi dostal od list, v ktorom zamestnanci a zamestnankyne vyjadrili svoje obavy, že nová krajina, kde má agentúra sídliť, nebude uznávať ich práva alebo práva ich partnera. „Dôsledkom by bolo, že LGBT zamestnanci by riskovali, že stratia základné práva spojené s ich manželstvom alebo registrovaným partnerstvom.“ List zamestnanci a zamestnankyne adresovali aj šéfom Európskeho parlamentu, Európskej komisii a Európskej rade.

Predložený návrh zákona upravuje vznik a zánik životného partnerstva, vzájomné práva a povinnosti partnerov. Je založený na tom, že partnerstvo chráni osoby, ktoré sú si navzájom blízke, so všetkými dôsledkami vrátane možnosti odoprieť výpoveď pred orgánmi činnými v trestnom konaní. Životné partnerstvo bude osobným stavom, čím sa mu priznáva oficiálny status v úradnom styku. Osoby v ňom žijúce budú mať vzájomnú vyživovaciu povinnosť, ktorá bude trvať v obmedzenej miere aj po zániku životného partnerstva. Životný partner alebo partnerka bude dediť v prvej dedičskej skupine, bude mať nárok na sociálne zabezpečenie a daňové úľavy, v prípade úmrtia životného partnera alebo partnerky podobne ako v prípade osôb v manželskom zväzku. Životný partner alebo partnerka bude mať prístup k zdravotnej dokumentácii v rovnakom rozsahu ako osoby v manželskom zväzku.

Životné partnerstvo budú môcť uzatvoriť dve osoby staršie ako 18 rokov, a to bez ohľadu na ich pohlavie. Medzi partnermi vznikne bezpodielové spoluvlastníctvo, ktoré budú môcť

vylúčiť spoločným vyhlásením. Návrh obsahuje aj právnu úpravu, ktorá umožní osvojenie životným partnerom alebo partnerkou rodiča maloletého dieťaťa, t.j. obdobne ako v prípade osôb v manželskom zväzku.

Predložený návrh nemá vplyv na rozpočty obcí a vyšších územných celkov, na životné prostredie, na zamestnanosť, podnikateľské prostredie a informatizáciu spoločnosti. Vplyv na rozpočet verejnej správy, na sociálnu inklúziu, rovnosť príležitostí a rodovú rovnosť je uvedený v doložke vybraných vplyvov. Zákon bude mať jednoznačný pozitívny vplyv na rodičovstvo a rodinu.

Predložený návrh zákona je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, zákonmi a inými všeobecne záväznými právnymi predpismi a s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná.